Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

Hallituksen esitys eduskunnalle eräiden vihreän siirtymän hankkeiden väliaikaista etusijaa aluehallintovirastojen lupakäsittelyssä vuosina 2023—2026 ja hallintotuomioistuimissa vuosina 2023—2028 koskevaksi lainsäädännöksi (HE 128/2022 vp)

Talousvaliokunta 18.10.2022.

Ympäristöministeriö
Kehittämisjohtaja Juho Korpi
Lainsäädäntöneuvos Erja Werdi

Vihreä siirtymä määritelmänä

Vihreä siirtymä on muutos kohti ekologisesti kestävää taloutta ja kasvua, joka ei perustu luonnonvarojen ylikulutukseen, vaan nojaa vähähiilisiin sekä kiertotaloutta ja luonnon monimuotoisuutta edistäviin ratkaisuihin. Siirtymä onnistuu vain, kun ilmaston rinnalla huomioidaan myös muut ympäristö- ja luontovaikutukset, taloudellinen kestävyys sekä sosiaalinen oikeudenmukaisuus. Määritelmällisesti vihreän siirtymän mukaisuus edellyttää niin sanottua ei merkittävää haittaa -periaatetta (Do No Significant Harm, DNSH).

Toimeksianto hallituksen esitykselle

Hallituksen kehysriihi 04/2022 ja julkisen talouden suunnitelma 2023 -2026:

- Vihreän siirtymän investointeja vauhditetaan valmistelemalla niitä koskevien investointien **määräaikainen etusija** lupakäsittelyssä. Tarkentava kirjaus säädösmuutoksesta pöytäkirjassa.
  - Tarkentava pöytäkirjaus: Vihreän siirtymän investointeja vauhditetaan valmistelemalla niitä koskevien investointien määräaikainen etusija lupakäsittelyssä. Yhteydenpitoa ja tiedonvaihtoa viranomaisten kesken tiivistetään lainsäädännön muutoksilla. Voimavaroja lisätään lupa- ja muihin hallinnollisiin menettelyihin, hallintotuomioistuimille ja digitalisaatioon. Tavoitteeksi asetetaan, että etusijalla olevien investointien lupakäsittelyn enimmäiskesto lupaviranomaisessa on 12 kuukautta (AVI).
  - Liitteen jatkomäärittely: Valmistellaan ehdotus ympäristönsuojelu- ja vesiasioiden käsittelystä aluehallintovirastossa annetun lain muuttamiseksi siten, että tiettyjä vihreän siirtymän investointeja koskevien ympäristönsuojelulain ja vesilain mukaisten lupahakemusten käsittely saisi määräaikaisesti 2022-2025 etusijan aluehallintovirastojen lupa-asioiden käsittelyssä. Aluehallintovirasto antaisi etusijan DNSH-periaatteen huomioiville uusiutuvan energian, vähähiilisen vedynvalmistuksen, hiilidioksidin talteenoton ja hyödyntämisen sekä akkuklusterin hankkeille. (YM). Samalla valmistellaan säännökset, joilla priorisoidaan samoihin hankkeisiin kohdistuvien valitusasioiden käsittely hallinto-oikeuksissa vuosina 2023-2027
  - Nopeutetaan asioiden käsittelyä hallinto-oikeuksissa lisäämällä niiden voimavaroja 3 miljoonalla eurolla. (OM)

Hallituksen esityksen tavoitteista

- Ehdotuksen tavoitteena on vahvistaa Suomen omavaraisuutta, fossiilisesta energiasta luopumista ja vauhdittaa vihreää siirtymää aidosti tukevia investointeja.

- Ehdotuksella ja lisävoimavaralla mahdollistetaan vihreää siirtymää edistävän ympäristönsuojelulain ja vesilain mukaisen lupahakemuksen nopeampi käsittely aluehallintovirastossa sekä kiireellisenä muutoksenhakutuomioistuimessa.

- Etusija tarkoittaisi käytännössä lupahakemuksen käsittelyä kiireellisenä lupaviranomaisessa kaikissa menettelyn vaiheissa.

- Esitys liittyy vuoden 2023 talousarvioesitykseen ja tarkoitettu käytettäväksi sen yhteydessä.

Ei merkittävää haittaa -periaate

Ei merkittävää haittaa –periaate on keskeinen osa EU:n vihreän kehityksen ohjelmaa sekä siinä määriteltyä vihreän siirtymän määritelmää. DNSH–periaate määritetään tarkemmin kesäkuussa 2020 annetun EU:n kestävän rahoituksen asetuksen, niin kutsutun taksonomia-asetuksen, (EU) 2020/852 artiklassa 17. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52019DC0640&from=ET

Kun DNSH-periaatetta sovelletaan taksonomiaraportointivelvollisuuden ulkopuolissa yhteyksissä, ei edellytä taksonomia-asetuksen delegoiduissa säädöksissä vahvistettujen teknisten arviointikriteereiden soveltamista vaan menettely voidaan toteuttaa huomattavasti kevyempänä menettelynä.

Tällä hetkellä merkittävä joukko toiminnanharjoittajia tekee DNSH –arviot nyt käsittelyssä olevan ns. AVI-käsittelylain 2 a §:n toimialaluettelon mukaisille investoinneille.

Esimerkiksi lokakuussa 2022 päätettyä energiatukea hakeneet toimijat ovat osoittaneet DNSH –mukaisuuden investoinneilleen. Hakemusten yhteissumma oli 531 milj. euroa ja hakemuksia kaikkineen 31. Kevään 2022 energiainvestointitukeen saapui määräaikaan mennessä 86 hakemusta, yhteissummaltaan 1,65 mrd. euroa. Vipuvaikutuksineen näiden investointien kokonaissumma on arviolta noin 6-8 mrd euroa. Suunnitellut investoinnit liittyvät muun muassa sähkön-, vedyn- ja kaukolämmönsiirtoon, aurinko- ja tuulienergiaan, biokaasuun, vetyyn, teollisuusprosessien sähköistämiseen ja energiatehokkuuteen. Hankkeet sijoittuvat eri puolille Suomea. Näille kaikille hanke-esityksille on tehty DNSH –arvio ja DNSH –periaatteen noudattaminen on myös rahoituksen ehtona.

Lisäksi avoinna on ollut useita muita muille toimialoille kohdistuneita hakuja, joissa toiminnanharjoittajaa on pyydetty osoittamaan investoinnin DNSH-mukaisuus. Myös monet muut toimijat edellyttävät DNSH-arviointia.

Hallituksen esityksen kaksi kokonaisuutta

Laki ympäristönsuojelu- ja vesiasioiden käsittelystä aluehallintovirastossa annetun lain väliaikaisesta muuttamisesta

(uusi pykälä)

2 a § Eräiden ympäristönsuojelulain ja vesilain mukaisten lupahakemusten käsittelyjärjestys

+ asetuksenantovaltuus

Lainmuutos olisi väliaikainen.

-> Sovellettaisiin aluehallintovirastoissa

Lait vesilain, ympäristönsuojelulain ja maankäyttö- ja rakennuslain väliaikaisesta muuttamisesta

(uudet pykälät)

VL 15:4 a § Eräiden valitusasioiden käsittely kiireellisenä

YSL 197 a § Eräiden valitusasioiden käsittely kiireellisenä

MRL 188 a § Uusiutuvan energiantuotannon kannalta merkittävää kaavaa koskevan valituksen käsittely kiireellisenä

Lainmuutokset olisivat väliaikaisia.

-> Sovellettaisiin hallintotuomioistuimissa

AVI-käsittelylaki

2 a § *Eräiden ympäristönsuojelulain ja vesilain mukaisten lupahakemusten käsittelyjärjestys*

Aluehallintoviraston on käsittelyssä annettava etusija kestävää sijoittamista helpottavasta kehyksestä ja asetuksen (EU) 2019/2088 muuttamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2020/852 17 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun ei merkittävää haittaa –periaatteen huomioon ottavan toiminnan ympäristölupahakemukselle ja vesitaloushankkeen lupahakemukselle suhteessa muihin vireille tulleisiin ympäristönsuojelulain ja vesilain mukaisiin lupahakemuksiin. Hakijan on hakemuksen yhteydessä esitettävä riittävä selvitys oikeudesta etusijaan.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuja lupahakemuksia, joille on annettava etusija, ovat hakemukset, jotka koskevat:

1) energiatuotantolaitosta, joka tuottaa energiaa uusiutuvalla energialla, sekä merituulivoimalaa ja siihen liittyviä vesitaloushankkeita;

2) uusiutuvaan energiaan tai sähköistämiseen perustuvia fossiilisten polttoaineiden tai raaka-aineiden käyttöä korvaavia teollisuuden hankkeita;

3) vedyn valmistusta ja hyödyntämistä, lukuun ottamatta vedyn valmistusta fossiilisista polttoaineista;

4) hiilidioksidin talteenottoa, hyödyntämistä ja varastointia;

5) akkutehdasta ja akkumateriaalien valmistusta, talteenottoa ja uudelleenkäyttöä.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu lupahakemus, jolle on myös annettava etusija, on toimintojen muodostamaa kokonaisuutta koskeva hakemus, jos luvan tarve olennaisilta osin perustuu 2 momentissa tarkoitettuun toimintoon.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä 1 momentissa tarkoitetun selvityksen sisällöstä.

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 ja on voimassa 31 päivään joulukuuta 2026.

Tämän lain voimaan tullessa aluehallintovirastossa vireillä olevat hakemukset ratkaistaan noudattaen tätä lakia.

Ympäristönsuojelulaki, vesilaki ja maankäyttö- ja rakennuslaki

YSL 197 a §

Eräiden valitusasioiden käsittely kiireellisenä

Ympäristönsuojelu- ja vesiasioiden käsittelystä aluehallintovirastossa annetun lain (898/2009) 2 a §:ssä tarkoitettua lupahakemusta koskeva asia on muutoksenhakutuomioistuimessa käsiteltävä kiireellisenä suhteessa muihin tämän lain mukaisiin lupa-asioihin.

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 ja on voimassa 31 päivään joulukuuta 2028.

Tämän lain voimaan tullessa tuomioistuimessa vireillä olevat valitukset ratkaistaan noudattaen tätä lakia.

VL 15 luku 4 a §

Eräiden valitusasioiden käsittely kiireellisenä

Ympäristönsuojelu- ja vesiasioiden käsittelystä aluehallintovirastossa annetun lain (898/2009) 2 a §:ssä tarkoitettua lupahakemusta koskeva asia on muutoksenhakutuomioistuimessa käsiteltävä kiireellisenä suhteessa muihin tämän lain mukaisiin lupa-asioihin.

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 ja on voimassa 31 päivään joulukuuta 2028.

Tämän lain voimaan tullessa tuomioistuimessa vireillä olevat valitukset ratkaistaan noudattaen tätä lakia.

MRL 188 a §

Uusiutuvan energiantuotannon kannalta merkittävää kaavaa koskevan valituksen käsittely kiireellisenä

Uusiutuvan energiantuotannon kannalta merkittäväksi katsottavaa asemakaavaa koskeva valitus ja 77 a §:ssä tarkoitettua tuulivoimarakentamista ohjaavaa yleiskaavaa koskeva valitus on käsiteltävä hallintotuomioistuimessa kiireellisenä suhteessa muihin tämän lain mukaisia kaava-asioita ja lupa-asioita koskeviin valituksiin.

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 ja on voimassa 31 päivään joulukuuta 2028.

Tämän lain voimaan tullessa tuomioistuimessa vireillä olevat valitukset ratkaistaan noudattaen tätä lakia.

Lisävoimavarat

Määrärahaesitykset luvut miljoonaa euroa

	LTAE II 2022	v.2023	v.2024	v.2025	v.2026
Vihreän siirtymän investointien lupamenettelyjä vauhditetaan voimavaroja lisäämällä (AVI, ELY, TUKES, Kunnat)	**5,6**	**12,1**	**10,1**	**9,1**	**4**
32.01.02 ELY-keskusten toimintamenot	2,05	4,1	4,1	4,1	0
28.40.01 Aluehallintovirastojen toimintamenot (samanaikaisesti nostetaan ympäristölupien kustannusvastaavuutta 60-70% tasolle)	1,05	2,5	2,5	1,5	1
35.20.37 Vihreän siirtymän investointien vauhdittaminen kunnissa ja maakunnissa	0,75	2	0	0	0
32.01.08 Turvallisuus ja kemikaaliviraston toimintamenot	0,25	0,5	0,5	0,5	0
25.10.03 Muiden tuomioistuinten toimintamenot	1,5	3,0	3,0	3,0	3,0
Digitalisaation kehittäminen	**0**	**2,5**	**1**	**0,3**	**0,3**
35.01.01 Valvonnan ja kuormituksen tietojärjestelmän (YLVA) ja vesi- ja ympäristölupien palvelukokonaisuuden (eLUPA) jatkokehittäminen (rahoitetaan ensisijaisesti VM tuottavuusrahasta, jolloin ei kehysvaikutusta)	0	1,0	1,0	0,3	0,3
32.01.10 Luvat- ja valvonta tietojärjestelmän kehittäminen	0	1,5	0	0	0

Hallituksen neuvottelu julkisen talouden suunnitelmasta 5.4.2022 pöytäkirjamerkinnät, sivu 6.

Ohjeistus toimeenpanon tueksi

- Toimeenpanon tueksi laaditaan ohjeistusta yhteistyössä ympäristöministeriön, aluehallintovirastojen, ELY-keskusten ja SYKEn kanssa. Gaia Consulting Oy on mukana työssä.
  - Ohjeistuksen valmistelu on käynnistetty ja siitä on julkaistu verkkouutinen 16.10.
  - Tarkoitus on pitää ohjeistuksen luonnoksesta sidosryhmätilaisuus noin joulukuussa.
  - Ohjeistuksen on määrä valmistua tammikuussa 2023.
- Lisäksi tarkoitus on järjestää koulutusta.
  - Aluehallintovirastoille suunnattavan koulutuksen suunnittelu on käynnissä. Muutakin koulutusta on tulossa aihepiiristä, osa suunnataan ELY-keskuksille.

Kiitos!

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment